

Revolucionarni pokret u Petrogradu i 3. Događaji koji su u neposrednoj vezi s februarском буржоаско-демократском револуцијом. Унутар појединих група документи су поредани хронолошки. Ипред сваке групе докумената састављачи су дали као увод карактеристичне изватке из дјела В. И. Ленјина и Историје КПСС. Ови цитати служе у извјесном смислу као тумачења докумената, који су углавном настали у редовима непријатеља револуције. Састављачи су поједине документе који говоре о особито важним догађајима (—9. I и демонстрације и штрајкови 10—14. II) групирали под заједничким насловом који означава садржај догађаја. Уводни чланак за ову публикацију докумената написао је Г. Е. Рејхберг.

Други прилог који је штампан у част 50-годишњице Октобра је Преглед летака које је издала болшевићка организација у јануару и фебруару 1917. год., а који је начинила Ј. М. Даџина. Преглед је начињен у облику криџалке с рубрикама: редни број, датум издavanja, назив, потпис на летку, мјесто издavanja, писмо (штампано, шапирографирано, рукопис) тираж и мјесто објављивања или чувања.

Л. П. Волков, Д. Д. Голванов и К. В. Крестовска у чланку »Нека питања управљања и научне организације рада у архивима« расправљају о планирању, нормирању, организацији, економици и ефикасности рада у архивским установама у Совјетском Saveзу.

Д. А. Чугајев у чланку »Искусство публиковања архивског фонда« износи начин на који је први пут у Совјетском Saveзу објављен један архивски фонд у cjелини. Ради се о гради Революционарног војног комитета у Петрограду, коју су у част 50-годишњице октобарске револуције приредили и издали Историјски институт АН СССР, Институт марксизма-ленјинизма при СК КПСС и ЦГАОР СССР.

И. Б. Ковалев објавио је 17 писана Миахајла Ликиардопула — руског преводиоца Херберта Велса, у којима су сачувани интересантни подаци о културним приликама у Русији за вријеме првог свјетског рата.

У овом броју штампано је и неколико краћих расправа у којима се расправља о проблему избора граде за трајно чување и који представљају наставак дискусије што ју је потакла редакција након објављивања расправе В. В. Каплина »Теоретска и практична питања вредновања докумената« (бр. 3/1966) и А. В. Јелпатевског »О научно-историјској вриједности персоналне документације« (бр. 4/1966). А. И. Козлова пише о скупљању и чувању документације из области градевинарства, Е. П. Романова о одабирању рачунско-планске документације, а В. С. Мингајев и Е. С. Пајина о валоризацији и шкартирању персоналне документације.

Поред неколико других краћих прилога штампаних у рубрици »Размјена искуства« интересантан је и чланак Г. Ј. Камедатове, В. И. Колтовске и В. Ф. Привалова »Метода реставрације докумената у којима су садржана силикатна лјепила«.

J. Paver

DER ARCHIVAR, Mitteilungsblatt für deutsches Archivwesen. Herausgegeben vom Hauptstaatsarchiv Düsseldorf, 20 Jahrgang — Februar 1967 — Heft 1.

Први сvezак у 1967, којим се поближе бави овај приказ, има doneкле пригодан карактер, и то из два разлога: њиме се завршава 20 година излажења овог часописа и билежи промјена издаваћа. Досад је у поднаслову као издавач стајало Удружење њемачких архивиста, а с овим бројем издavanje преузима Главни државни архив у Дүсселдорфу. Часопис је почео излазити на основу допуштења Британске војне управе од 14. XII 1946. Намијенjen првотно само Британској окупационој зони, убрзо је затим постао неопходна четвртгодишња публикација са саопчењима и извјештајима за архивску праксу цијеле Западне Њемачке. Год. 1954. достигао је свој садашњи опсег од просјечно 400 шпалти великог формата годишње и стекао добру међународну репутацију.

Prema izjavi Uredništva, promjena je izdavača pravno-administrativne prirode, i ona ništa ne utječe na osnovnu namjenu i karakter časopisa. Između »Archivara« i minhenskog godišnjaka »Archivalische Zeitschrift« kao da postoji podjela rada: kao naučni godišnjak, ovaj je minhenski časopis publikacija »dužeg daha«, koja se u prvom redu bavi arhivskom teorijom, arhivskim istraživanjima i opsežnim sintezama. »Archivar« je, naprotiv, namijenjen u prvom redu saopćenjima iz svakodnevnog života i rada arhiva: osnovni mu je cilj da registrira i poveže napore domaćih i stranih arhiva u svim oblicima njihove djelatnosti, pa da tako omogući maksimalnu cirkulaciju i korištenje stečenim iskustvima. Stoga je za fizionomiju ovog časopisa karakterističan velik broj kratkih ali informativno »nabijenih« napisa u širokom rasponu od donošenja i komentiranja novih arhivskih propisa, pa do personalnih obavijesti.

Iz te specijalne namjene časopisa proizlazi i određena tematska razdobljenost priloga, ali se među njima ipak mogu nazreti neke stalnije sadržajne grupe: službena saopćenja i novi propisi; stručna udruženja; savjetovanja i izložbe; njemačka arhivska služba, strano i međunarodno arhivarstvo; pravni problemi službe; dokumentacija; zaštita arhivskog blaga; školovanje arhivista i tečajevi; tehnički problemi arhiva; arhivi i naučna istraživanja, bibliografija, personalije. Najviše prostora otpada na kratku informaciju i prikaze knjiga i časopisa.

Pored standardnih rubrika I sv. 1967. čitavu polovinu prostora posvećuje 43. savjetovanju njemačkih arhiva, održanom u Coburgu u rujnu 1966. Izvještaj o tom savjetovanju predstavlja svojevrsnu panoramu stanja i problema arhivske službe u Zapadnoj Njemačkoj, i kao takav zavređuje da se ovaj prikaz na nj posebno osvrne.

U govoru pri otvaranju istaknuto je da su od prvog zasjedanja 1899. mnogi stari arhivski problemi riješeni ili su naprosto nestali, dok su se novi javili. Međutim, problem stručnog profila arhivista došao je na dnevni red već na prvom savjetovanju, a ni danas, 67 godina kasnije, nije s njega skinut. U očima javnosti arhivist polako prestaje biti osamljeni čudak, pognut nad starim spisima u nekoj prašnjavoj sobici. Današnji razvitak i od arhivistike stvara modernu službu, neophodnu za današnje društvo. Arhivist se danas ne može ograničiti na pomalo zanatsko čitanje, sređivanje i registiranje u stilu arhivista autodidakta iz XIX st. Njemu je potrebna naučna sprema u koju će, pored klasičnih struka, biti uključene i sasvim nove discipline.

Slično je i s problemom tipiziranih zgrada za arhive, gdje nova i najnovija iskustva ruše stare koncepcije, zatim s problemom preuzimanja arhivske građe od administrativnih organa. Ima i sasvim novih pitanja: pitanje novinskih arhiva (kojima se još u doba Brenecke odricao svaki arhivski karakter), pitanje masovnih akata jednolike strukture koji se mogu obrađivati i elektronski, uopće moderna masovna produkcija podataka, zatim sasvim novi materijali i postupci kojima se ti podaci registriraju i obrađuju, itd. Suvremeni život postavlja arhivima suvremene zahtjeve, dok su uvjeti koje im društvo pruža više nego zastarjeli. U Njemačkoj sredstva stvorena privrednim usponom tekla su potocima u najrazličitije svrhe, a sve je to mimoišlo arhiviste i arhive, njihove budžete i osobna primanja, njihove mogućnosti napredovanja. Oni su i sada (1966), u jeku štednje, opet prvi na udaru. Arhivi nisu »kulturni ukras« niti pogodna štafaža kojom bi se imala dokumentirati briga za kulturu. Njihova je uloga mnogo dublja: oni su most između tradicije i napretka. Na građi koju arhivi skupe, osiguraju od propasti i rasvijetle svojim naučnim radom hraniti će se historijska svijest budućih pokoljenja, taj bitni element svake ljudske kulture.

Radni dio savjetovanja odvijao se u sedam stručnih sekcija:

- za arhiviste državnih arhiva
- za arhiviste gradova i drugih područnih tijela
- za crkvene arhive

- za gospoštijske, obiteljske i osobne arhive
- za tvorničke i privredne arhive
- za arhive parlamenta
- za arhive štampe, radija i filma.

Državni su arhivari raspravljali o dvjema temama: o arhivskim novogradnjama i o stručnom profilu arhivista. Dr Haase iz Hannovera govorio je o iskustvima u vezi s unutarnjim rasporedom arhivskog prostora, o smještaju čitaonice i izložbene dvorane, zatim uprave, radionica i spremišta (usp. o tome i: »Archivar« 16/1963, 17/1964, 19/1966; zatim: »Archivalische Zeitschrift« 53/1957, 54/1958, 60/1964, 62/1966). U diskusiji su dr Papritz (Marburg) i drugi govornici sumirali ova načela za unutrašnje raščlanjivanje arhivskog ambijenta:

1. postoje prostorije u koje javnost ima slobodan pristup: čitaonica, izložbena dvorana i nusprostorije;
2. prostorije u koje korisnik ima ograničen pristup: uprava;
3. prostorije u koje je sasvim isključen pristup korisnika: spremišta i laboratoriji;
4. uz čitaonicu: prostorija s mikročitačem, fonokabineti i daktilo-kabineti;
5. prostorija za predah i boravak spremišnog ili radioničnog osoblja.

U sekciji za arhiviste crkvenih arhiva referenti su naglasili da je funkcija crkvenih arhiva zasnovana na propisima kanonskog prava i papinskoj instrukciji za biskupe i glavare redova. Za katoličke arhive osnovana je biskupska glavna komisija za crkvene arhive, a izrađen je i nacrt arhivske uredbe za te ustanove. Kao i za ostale arhiviste, vrijedi i za crkvene da pored naučno-istraživačkog rada nastoje što je više moguće utjecati na uredan rad kancelarija pri svim crkvenim instancama. Posebno bi uredbom trebalo ovlastiti arhiviste da mogu vršiti određeni nadzor nad njihovim radom, kako bi građa u što urednijem stanju pristizala u arhive.

Ova iskustva i prijedlozi njemačkih crkvenih arhivista pokazuju da su tamošnji crkveni arhivi potpuno uključeni u rad ostalih arhiva i da s njima u svemu, pa i u problemima, drže korak. To je posebno zanimljivo s gledišta naših prilika na ovom području, jer svi ti problemi pred nama tek stoje. Slično se može reći i za privredne arhive. Najaktualnija pitanja ove oblasti jesu: specijalizirane zgrade za privredne arhive, historijat pojedinih firmi kao zadatak tvorničkih arhivara, zatim problem neregularnog nastajanja privrednih arhiva, kao posljedica pravne neregularnosti i krajnje dinamičnosti privrednog sektora.

Zanimljivim referatima i živom diskusijom odlikovao se i rad sekcije za arhive štampe, radija i filma. O stogodišnjem arhivu lista »Neue Zürcher Zeitung« govorio je dr Brüderlin iz Züricha, dok je o velikom arhivu hamburškog magazina »Der Spiegel« referirao H. Klatte. On je naglasio da se novinski arhivi još moraju boriti za priznanje, jer neki smatraju da velikim dokumentacionim centrima novinskih redakcija ne pripada ime i status arhiva, pozivajući se, istina ne sasvim bez prava, na načelo da arhivska građa mora bezuvjetno imati unikatni karakter. Unikati su, doista, sasvim iznimni među onih 6 milijuna »Spiegelovih« novinskih odrezaka i u onom već famoznom »Spiegelovu« personalnom arhivu od 3 milijuna obavijesti o 200.000 najrazličitijih ličnosti aktivnih na svjetskoj sceni, zatim u golemoj rijeci vijesti novinskih agencija, izvještaja korespondenata, komentara i sl. materijala koji se danomice slijeva u redakciju i njen arhiv. S klasičnom arhivskom građom to se ne može uspoređivati ni starinom ni unikatnošću. Vrijednost te građe sastoji se u nečem drugom: ona iscrpno i na vrlo zanimljiv način dokumentira neposrednu prošlost i sadašnji trenutak, a praktički pokriva čitav Globus. Kad se radi o neposrednoj prošlosti, onda »klasični« arhivi ne mogu pomoći jer su vezani rokovima javnosti a građa im je i odviše nepregledna za brzu informaciju. Dobro oprem-

ljeni, sistematizirani i vođeni novinski arhivi jesu ključevi svoje epohe. Njima se koriste ne samo historičari nego i druge profesije, ali oni u prvom redu služe samim redakcijama za tekući rad. Pored svih razlika u prirodi i vrijednosti građe novinski arhivi očito imaju istu funkciju kao i »klasični« arhivi. Oni su također svojevrzni magazini informacija koje se skupljaju, sređuju i daju na upotrebu. Nema bitne razlike u radu onih 68 »Spiegelovih« arhivista i njihovih kolega u državnim arhivima.

U vezi s naučnim profilom arhivista diskusija je ukazala na određeno dvojstvo tog poziva. Ranije je arhivist bez muke ujedinjavao u sebi sređivača i popisivača s istraživačem i publicistom. Danas on sve teže dopijeva da se bavi istraživanjem i publiciranjem, osobito novije građe. Neki su predlagali da arhivisti svake pete godine dobiju naučni dopust od jedne godine da bi se mogli posvetiti izvršenju nekog istraživačkog zadatka. I u interesu popularizacije arhiva trebalo bi u kadrovskoj politici više pažnje posvetiti mlađim snagama koje bi se angažirano bavile problematikom novije građe. Tendencija da se rad arhivista usredotočuje na staru građu i na samo evidentiranje šteti popularnosti arhiva, dok istraživački sposobne i perspektivne kadrove apsorbiraju kolega u fakulteti ili privreda.

Unutarnja napetost između administrativnih zadataka i želja nauke, pitanje profesionalnog prestiža i vrednovanja arhivističke profesije u modernom društvu — to bi bili razlozi zbog kojih arhivisti danas razmišljaju o svom stručnom profilu. Taj profil ima i svoju historiju: polovicom XVIII st. tražilo se od arhivara da se upozna s arhivom, da se brine za čuvanje građe, sređuje preuzetu građu i popunjava odgovarajuće registre, da na zahtjev podnosi izvještaje i pri tom »budnim okom pazi na prava svoga gospodara«; da posuđuje građu samo na zapovijed i uz dopuštenje svoga gospodara, a da sam »ništa ne upotrijebi u privatne svrhe«. Mora poznavati historiju, diplomatiku i državno uređenje, odlikovati se radinošću, strpljivošću i ljubavlju prema samoći, diskreciji i vjernosti... Istodobno s tom predodžbom o arhivaru kao o pravno obrazovanom administrativcu koji radi isključivo na očuvanju prava apsolutičkog vladara, javlja se i tip arhivara historičara, doduše, najčešće službenog historičara koji radi po nalogu ili narudžbi. Dok su se ranije spominjali za historiju nezainteresirani arhivisti, koji »čuvaju ključeve raja, a sami u nj ne ulaze«, sad se javljaju arhivari »s nezasićenom sklonošću k pisanju historije«: oni se svojim položajem u arhivu koriste kao mogućnošću neograničenog pristupa građi i kao bazom za svoj publicistički rad. Teoretski se, istina, još u početku XIX st. arhivar smatra osobom kojoj se povjerava sređivanje i čuvanje »javnih svjedočanstava o najsvetijim pravima države«, pod zakletvom na vjernost i čuvanje tajne. U praksi, međutim, arhivar postaje enciklopedijski obrazovano lice, koje osim diplomatike mora poznavati državno, civilno, krivično, ratno i lensko pravo, zatim policijske propise i ekonomiku. Iako je društvo i nadalje slabo honoriralo te kvalitete i cjelokupni rad arhivara, u XIX st. nameću se arhivima vrlo visoki ideali: oni moraju biti općekorisne ustanove, koliko god to dopuštaju viši državni obziri. Rad u arhivima počinje se shvaćati kao naučna djelatnost, i oni se sve više povezuju s univerzitetima i akademijama. Arhivari se natječu u naučnom radu s univerzitetkim profesorima, a arhivska je služba često spajana s profesurom na univerzitetu. Ova tiha naučna idila u arhivima počinje se gubiti krajem XIX st. Novi zadaci svaljuju se na arhivara, i on počinje zaostajati u naučnom pogledu za svojim univerzitetkim kolegama. Arhiv prestaje privlačiti darovite istraživače, i tako nivo još više opada. Uporedo s time jača obilježje arhiva kao administrativnih ustanova.

Slični problemi tište arhiviste i danas: slab socijalni prestiž, inferiornost u odnosu na univerzitete, nepovoljni uvjeti za naučni rad, opadanje nivoa kadrova. Više nego što se bave historijom, arhivisti danas služe historiji. U modernim masovnim registraturama mnogi vide grobare naučnog rada u arhi-

vima. Arhiviste potpuno zaokuplja rukovođenje građom, njihova se pažnja sve više okreće radu uprave i njenim registraturama koje s vremenom treba preuzeti.

To traži određenu prekvalifikaciju: arhivist se mora specijalizirati za obradu masovnih akata koje proizvodi moderni stil rada na svim područjima. Taj materijal traži nove postupke sređivanja, inventariziranja i, što je najkompliciranije, škartiranja. Arhivist sve više postaje menadžer koji radi za upravu i za nauku. U tvorničkim i nekim drugim arhivima to ide dotle da današnji arhivist opet dolazi u položaj svoga kolege iz apsolutističkog XVIII st.: i on mora bdjeti nad interesima svoga gospodara, tj. firme, i, ako to odgovara gospodarevim — firminim — interesima, eventualno smije postati publicist, sve u službi firme i reklame za njezine proizvode. Razumljivo je da u tim uvjetima na rad tvorničkog arhivara pada sumnja što se tiče naučnosti i neovisnosti njegova rada.

Zbog pojave mnoštva specijaliziranih arhiva danas više nije moguć ni jedinstven stručni profil arhivista, čak se i rad pojedinačnog arhivista sve više diferencira, tako da danas arhivist ne radi nigdje čitavo svoje radno vrijeme klasičan arhivski posao. Kraj toliko praktičnih zadataka danas je gotovo nemoguć učenjački tip arhivista. S druge strane, upravo stalan kontakt s izvorima još najviše privlači mlade darovite ljude u arhiv. Oni i ne slute da ih tamo čeka potpuna apstinencija od vlastitog naučnog rada, uz istovremeno marljivo podupiranje naučnog rada drugih — slično onom poznatom biblijskom volu koji vrši žito na gumnu, ali zavezane gubice. Jedini bi ispravan zaključak bio: da se arhivistima, pored sve većih administrativnih zaduženja, osigura dovoljno vremena za vlastiti naučni rad. Na univerzitetima se opasnost od menadžerstva suzbija povećanjem stručnog kadra i posebnim radnim dopustima. Zašto se to ne bi primijenilo i u arhivima?

Reputacija arhiva kao naučnih ustanova počivala je u XIX st. na dostignućima pojedinih arhivara učenjaka. I danas bi arhivistima trebalo omogućiti da svojim naučnim radom postanu ravni naučnim radnicima srodnih ustanova. Time bi se riješilo pitanje socijalnog prestiža ove grane, a s tim u vezi kadrovski, finansijski i drugi problemi arhiva. Budućnost arhivista umnogome zavisi od toga hoće li arhiv biti samo privjesak uprave i nauke (a on pokazuje tu tendenciju) ili će biti i mjesto ozbiljnog naučnog rada.

M. Križman